

II. DÖNEM ARAŞTIRMALARI GENEL SONUÇLARI

1. Araştırmalar tüm Türkiye sathına yaygınlaştırılmıştır.
2. Yabancı araştırmacıların ve meslekten olmayanların etkinliği azalmış, Türk araştırmacılar ön plana çıkmışlardır.
3. Sadece yüzey araştırmaları değil, dolgu içi araştırmaları da başlatılmıştır. Sistemsiz fakat amaçlı çalışmalar görülür.
4. Kazılar daha çok Antalya, Hatay ve Ankara illeri çevrelerinde yoğunlaştırılmış, yüzey araştırmalarına ise tüm bölgelerimizde devam edilmiştir.
5. Alt, Orta ve Üst Paleolitik dönem buluntularının yanı sıra, Mezolitik (Epi-paleolitik) döneme ait buluntular da ele geçirilmiştir.
6. Tüm bu kazı ve araştırmalar sonucunda Türkiye'nin genel bir Paleolitik kronolojisi oluşturulmuştur.
7. Yapılan çalışmalarda mutlak yaşlandırmaya yönelik analizlerde büyük bir eksiklik söz konusudur. Ayrıca multi-disipliner çalışmaların yapılmaması da önemli bir eksikliktir.

III. DÖNEM (1980 SONRASI)

Türkiye'de sistemli ve amaçlı kazı ve yüzey araştırmalarının yapıldığı bu dönem çalışmalarının başlangıcı 1977 yılına kadar iner. Bu yılda Aşağı Fırat Projesi kapsamında yapılan Karakaya ve Karababa (Atatürk) baraj gölleri altında kalacak alanlarda arkeolojik kültür varlıklarının saptanmasına yönelik olarak yapılan sistemli yüzey araştırmaları Mehmet Özdoğan yönetiminde gerçekleştirilmiştir.

Adıyaman İli Karababa (Atatürk) baraj gölü alanında saptanan Paleolitik Çağ buluntu yerleri şunlardır:

1) Anep Sırtı	Son Paleolitik
2) Şehremuz Sırtı (Samsat çevresi)	Alt ve Orta Paleolitik
3) Memişhan Mevkii	Üst Paleolitik
4) Kırmızı Acıdere Sırtları	Alt Paleolitik
5) Grimemo Mevkii	Alt Paleolitik
6) Yeniköy	Alt Paleolitik
7) Çekiş Sırtı	Alt ve Orta Paleolitik
8) Uluk Mevkii	Üst Paleolitik-Mezolitik

9) Hasimetre Bağları

Orta Paleolitik ve Üst Paleolitik Sonu

10) Kirli Mevkii

Orta Paleolitik ve Üst Paleolitik Başlangıcı

1979 yılında ise yine Aşağı Fırat bölgesinde A.Ü. DTCF Prehistorya Anabilim Dalı ve Tübingen Üniversitesi'nin ortak projeleri kapsamında Paleolitik Çağ yüzey araştırmaları yapılmıştır. Sözkonusu bu Paleolitik Çağ yüzey araştırmasında 2 alan seçilmiştir:

1) Malatya-Kuruçay

Eğribük Çakıllığı'nda Orta Paleolitik buluntular ve fauna kalıntıları elde edilmiştir.

2) Adıyaman-Samsat

Keluşk Deresi, Şehremuz Sırtı. Alt ve Orta Paleolitik kalıntılar elde edilmiştir. Fırat'ın 3 eski sekisi saptanmıştır.

Şehremuz Tepe: Adıyaman İli, Samsat İlçesi, Havliyan köyü sınırları içinde, Fırat nehrine kuzeyden karışan Hamışkan deresinin bir küçük kolu olan Keluşk deresinin üst kesiminde bulunur. Açık hava buluntu yeridir.

Şehremuz Tepe ilk kez 1977 yılında, Aşağı Fırat Havzası'nda yapılan ve Karababa (Atatürk) barajının suları altında kalacak olan alanlarda arkeolojik eserlerin saptanmasına yönelik araştırmalar sırasında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Prehistorya Anabilim Dalı öğretim üyelerinden Mehmet Özdoğan tarafından bulunmuştur.

1979 yılında Işın Yalçinkaya, H.Jurgen Müller-Beck ve G. Albrecht tarafından tekrar araştırılmıştır. İleride yapılması düşünülen kazılara ön hazırlık olarak tüm Şehremuz sırtlarında yüzeyden sistemli bir şekilde toplama yapılmıştır. 1982 yılında ise 2 dönem olmak üzere kazılara başlanmıştır.

Kazılar Almanya Tübingen Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi DTCF, Prehistorya Anabilim Dalı'nın katılımıyla uluslar arası bir ekip ile gerçekleştirilmiştir. Kazılarda değişik jeolojik katmanlarda yer alan 2 ayrı grup kültüre ait yontma taş alet endüstrileri saptanmıştır. Bunlardan birincisi daha çok Keluşk deresinin doğu yamacında, çakıllar arasında bulunmuş olan Orta Paleolitik Çağa ait buluntu topluluğudur. Diğeri ise, iki yüzeyli aletlerle temsil edilen Alt Paleolitik Çağa ait buluntu topluluğudur. Özellikle iki yüzeyli aletler çok (197 adet) tipik ve değişik formladadırlar. Yapılan kazılar sonunda Şehremuz tepe ve çevresinin orta ve üst Acheuleen ile Moustérien dönemde insanlar tarafından zaman zaman bir konaklama yeri olarak kullanıldığı anlaşılmıştır.

1984 yılında Batı Toroslar'da Paleolitik Çağ yüzey araştırması yapılmıştır. Antalya İli,

Elmalı çevresi, Lara Plajı gerisi ve Karain çevresindeki mağara ve kaya sığınakları araştırılmıştır. Karain çevresinde araştırılan mağaralar şunlardır: Kızılin, Çarkini, Mustanini, Sırtlanini, Macarini, Öküzini, Suluin, Çevlikbaşı I ve II Mağaraları, Harunini, Arifini, Pınarbaşıini, Güvercinini. Ayrıca Balcak I ve II kaya altı sığınağı ile Deliktaş kaya altı sığınağı da araştırılmıştır.

1988-1995 yılları arasında Eskişehir, Bilecik, Kütahya İlleri çevresinde Turan Efe tarafından yapılan yüzey araştırmalarında Paleolitik Çağ buluntu yerleriyle karşılaşılmıştır.

1) Kocahüyük-Batı Tarlaları (Domaniç'in 2 Km.gd.)	Alt Paleolitik
2) Beyköy (Tavşanlı-Domaniç karayolunun batı kenarı)	Alt Paleolitik
3) Göynük Mevkii (Ovacık köyü 1 km. batısı)	Alt Paleolitik
4) Bellenpınarı	Orta ve Üst Paleolitik

Ayrıca, Çakmaktepe, Çukuralıca ve Ören olarak isimlendirilen yerlerde de Paleolitik Çağ buluntularıyla karşılaşılmıştır. Turan Efe'nin bu araştırmalarının bizim açımızdan çok önemli bir sonucu vardır. Zira bildiğiniz gibi Batı Anadolu prehistorik araştırmalar açısından oldukça fakirdir. Paleolitik buluntular açısından ise büyük bir boşluk olarak durmaktadır. Bu araştırmalar eğer bu bölgede sıklaştırılırsa Paleolitik Çağ'a ait buluntu ve buluntu yerlerinin artacağına şüphe bulunmadığı ortaya konulmuştur.

1990 yılında Batman Çayı üzerinde yapılan Batman Barajı nedeniyle M. Rosenberg tarafından yapılan yüzey araştırmalarında 2 mağara ve 1 açık hava yerleşim yeri saptanmıştır.

1) Solteni Mağarası	Orta Paleolitik
2) Malaliki Mağarası	Orta Paleolitik, Üst Paleolitik (?) ve Epipaleolitik
3) Nevela Denik	Erken Orta Paleolitik

1993 yılında Kahramanmaraş bölgesinde Elizabeth Carter tarafından yapılan (California Üniv.) arkeolojik yüzey araştırması sırasında KM43 olarak isimlendirilen yerde içinde elbaltalarının da bulunduğu çakmaktaşı aletler toplanmıştır.

1993 yılında diğer bir araştırma, Çatalhöyük'te yeni yapılan kazılar çerçevesinde Trevor Watkins tarafından Konya Çumra ovasında yapılan yüzey araştırmasıdır. Bu araştırma sırasında Eski Hotamış Gölü kenarında, volkanik Kara Dağ'ın kuzeybatıya doğru uzanan tepelerinde yer alan **Pınarbaşı kaya sığınağı** saptanmıştır. Bu sığınak Epi-paleolitik döneme ait obsidiyen aletler vermektedir. Ayrıca bu bölgede yine aynı döneme ait açık hava köy yerleşimleri ve potansiyeli olan 2 kaya sığınağı daha saptanmıştır.

1995 yılında Andrew Garrand'ın Gaziantep Sakçegözü'nde yaptığı yüzey araştırması da sonuçları bakımından önemlidir. Bu çalışmada bölgenin Paleolitik ve Neolitik sitlerinin saptanmasına çalışılmıştır. Sakçegözü'nün kuzeydoğusunda Emirler Vadisi'nde SAK13 ve SAK18 olarak isimlendirilen 2 açık hava sitinde Alt Paleolitik döneme ait çakmaktaşı aletler ele geçirilmiştir. Orta Paleolitik Levallois çekirdekler, taşmalıklar, düzelteli formlar ve diğer aletler 13 buluntu yerinde saptanmıştır. Bunların 11 tanesi mağara ve kaya sığınağı, diğerleri ise açık hava buluntu yerleridir.

Üçağzlı Mağarası:

Hatay İli, Samandağ İlçesinin güneyinde bulunan Meydan köyü'nün 1 Km. kadar güneyinde yer alır. Deniz seviyesinden 18 m. Yükseklikindedir.

1988-1990 yılları arasında Angela Minzoni-Déroche tarafından bulunmuş ve kazılmıştır. Üst Paleolitik döneme aittir. Levant'taki Aurignacien endüstrisinin eski evrelerinin hatırlatmaktadır.

Daha sonra bu mağarada 1997 yılında tekrar çalışmalara başlanmıştır. Steven Kuhn ve Erksin Güleç Hatay Müzesi ile birlikte kazılar yapmışlardır. Halen sürdürülmekte olan bu kazılarda Üçağzlı Mağarasının Üst Paleolitiğinin en azından iki farklı tipinin varlığı ortaya konmuştur. Günümüze yakın olanı Ahmariyen kültür (Yakınoğu'da), daha eskisi ise Levant'ın erken Üst Paleolitiğini andırır (Üst Paleolitik başlangıcı ya da Orta Paleolitikten Üst Paleolitiğe geçiş evresi). Üst seviyelerde Epi-paleolitik olabilecek buluntular da vardır. Ancak bunlarla ilgili ayrıntılı bilgiler henüz yayınlanmamıştır.

Karain Mağarası (E) Gözü:

Mağaranın bu gözünde yaklaşık 10,5 m. kalınlığında bir dolgu bulunmaktadır. Prof. Dr. Işın Yalçınkaya başkanlığında 1985 yılında başlayan yeni ve sistemli kazılar sonucunda elde edilen stratigrafi üstten alta doğru şu şekildedir:

I-Geç Üst Paleolitik (Epi-paleolitik ?)

II-Orta Paleolitik Karain Tip Mousterien (G.Ö. 160.000-60.000) Levallois teknik görülür.

III-Orta Paleolitik Charentien Tip Mousterien (G.Ö. 350.000) Levallois teknik görülmez.

IV-Acheuleen (G.Ö. 500.000-400.000)

V-Alt Paleolitik yonga kültürleri (Clactonien-Tayacien)

Karain Mağarası (B) Gözü:

Pleistosen dolgular 3 farklı üniteden oluşur. Orta, üst ve Epi-paleolitik.

1. Kültürel evre: Taşmalık üretimi için tercihli olarak levallois tekniğinin kullanıldığı Orta Paleolitik ile nitelenir.

2. Kültürel evre: Aurignacien karakterli endüstri elemanlarının varlığı ve bugüne kadar yapılan yaşlandırma çalışmalarının sonuçlarına göre bir Üst Paleolitik geleneğe bağlanabilir (G.Ö. 28.000)
3. Kültürel evre: Epi-paleolitik döneme aittir.

Öküzini Mağarası:

1989 yılında yapılan sınırlı sondajın ana hedefi mağarada sediman analizleri için polen ve faunaya ait bilimsel örnekler toplamak olarak saptanmıştır.

I. Evre: G.Ö. 16.500

II. Evre: G.Ö. 15.500

III. Evre: G.Ö.14.500

IV. Evre: Mikrolitik, sanat eserleri

V. Evre: Neolitik Çağ

VI. Evre: Neolitik-Kalkolitik

Karkamış Baraj Gölü Alanı Paleolitik Çağ Yüzey Araştırması:

1998-2000 yılları arasında Prof. Dr. Harun Taşkiran başkanlığında yapılan Paleolitik Çağ yüzey araştırması Şanlıurfa İli, Birecik İlçesi ile Gaziantep İli, Nizip İlçesi sınırları içinde Fırat Nehrinin her iki kıyısında Suriye sınırına kadar (Karkamış) olan alanda yapılmıştır. 70'den fazla Paleolitik buluntu (açık hava istasyonu) yeri saptanmıştır. Mağara ve kaya sığınakları fazla değildir. Buluntular Alt Paleolitik, Orta Paleolitik ve kısmen Epi-paleolitik dönemlere aittir. Üst Paleolitik Dönem ile ilgili herhangi bir buluntuya rastlanmamıştır. Bu alanda saptanan Dızdırtaşlı Buluntu Yeri en zengin iki yüzeyli alet veren istasyon olmuştur.

Ilısu Baraj Gölü Alanı Paleolitik Çağ Yüzey Araştırması:

2001 yılında başlayan yüzey araştırması 2008 yılına kadar devam etmiştir. Prof. Dr. Harun Taşkiran başkanlığında yapılan yüzey araştırmaları Diyarbakır İli, Bismil İlçesi'nden başlamış ve Garzan ve Botan Çaylarının Dicle Nehrine skarıştığı noktaya kadar devam etmiştir. Dicle Havzasında ilk kez yapılan bu çalışmalar sonucunda 100'e yakın açık hava buluntu yeri saptanmıştır. Yontmataş aletler genellikle Alt ve Orta Paleolitik Dönemlere aittir. Bu alanda da Üst Paleolitikle ilgili herhangi bir buluntuya rastlanmamıştır. Bu araştırmalar sonucunda Dicle Havzasının da aynı Fırat Havzası gibi Paleolitik açıdan zengin olduğu anlaşılmıştır. Bölgede özellikle Raman Dağı (Batman) Paleolitik buluntular açısından çok zengindir. Türkiye'nin en

ağır iki yüzeyli aleti bu alanda bulunmuştur. Alanda çok sayıda mağara ve kaya sığınağı olmasına rağmen güvenlik önlemleri nedeniyle bunlar araştırılamamıştır.